

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaostolle

Vuoden 2021 valtion talousarvioehdotuksen työllisyyden edistämisen määrärahat, toimenpiteet ja niiden vaikutusten arviointi.

Yleistä

Vuoden 2021 talousarvion valmistelu on ollut poikkeuksellisen vaativaa muuttuvan epidemiatilanteen ja epävarmojen talousnäkymien oloissa. EK pitää taustalla olevia oletuksia talouskehityksestä perusteltuina, mutta huomauttaa ennusteisiin liittyvästä suuresta epävarmuudesta. Mikäli koronaviruspandemian kulku ja siten talouskehitys poikkeaisi olennaisesti ennusteurasta, tulee olla valmius uusiin päätöksiin myös kesken vuoden 2021.

Hallitusohjelman mukaan tavoitteena on tasapainottaa julkinen talous normaalin kansainvälisen talouden tilanteessa vuoteen 2023 mennessä. Koronakriisin takia näyttää selvältä, että hallitus ei onnistu tässä tavoitteessaan. Valtiovarainministeriön ennusteen mukaan julkisen talouden alijäämä on vielä noin 7 mrd euroa vuonna 2024.

Ensi vuonna on perusteltua jatkaa elvyttävää finanssipolitiikkaa ja myös harkita lisätoimia koronakriisin pitkittyessä. Samaan aikaan tulisi pystyä huomattavasti vahvempiin työllisyystoimiin, jotta julkisen talouden tasapainottuminen ja velkaantumisen katkaiseminen keskipitkällä aikavälillä olisi uskottavaa.

Velkakestävyyttä vahvistavista työllisyystoimista koossa vain murto-osa

Koronakriisin takia kasvaneen alijäämän vuoksi hallituksen tulisi voimakkaasti vahvistaa julkisen talouden rakenteellista velkakestävyyttä. Kaikkein tärkeintä olisi nostaa työllisyyttä sekä saavuttaa sote-palveluissa ratkaisuja, jotka alentavat menojen kasvuvauhtia pitkällä aikavälillä. Vain näin voitaisiin tasapainottaa julkinen talous ilman talouskasvua hidastavia veronkorotuksia tai rajuja menoleikkauksia.

Hallitusohjelman mukaan ”työllisyysasteen nousu on hallitusohjelmassa tulopohjan keskeisin yksittäinen elementti” ja työllisyystoimilla ”tavoitellaan noin 2 mrd euron pysyvään tasapainottavaa vaikutusta julkistalouteen” (s. 15). Myös tuoreessa kestävyystiekarttaa koskevassa kannanotossa hallitus linjaa, että 80 000 työllisyyden lisäys vahvistaa julkistaloutta noin 2 mrd. € vuoteen 2029 mennessä.

Vaikuttavista työllisyystoimista päättäminen on osoittautunut vaikeaksi, mutta hyvän lähtökohdan työlle muodostaa VM:n 14.8.2020 julkistama virkamiesesitys, jonka työllisyyspotentiaali on noin 60 000 työntekijää.

EK:n näkemyksen mukaan hallituksella on erityisesti julkisen talouden vahvistamisen näkökulmasta toistaiseksi koossa vain murto-osa

vaadituista työllisyyspäätöksistä. Samaan aikaan reformitarve on hallitusohjelmaa suurempi julkisen talouden heikentymisen takia. Ongelman ydin on, että samanaikaisesti julkista taloutta tasapainottavien ja työllisyyttä nostavien muutosten kanssa on tehty toimia, joilla sekä työllisyys että julkinen talous heikkenevät. Lisäksi osa työllisyystoimista on julkistalousvaikutuksiltaan negatiivisia.

Esimerkki sekä julkista taloutta että työllisyyttä heikentävistä uudistuksista on vähimmäispäivärahojen korotus sekä tapa, jolla perhevapaa-uudistus ollaan toteuttamassa. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen alentamisella sekä palkkatukiudistuksella on puolestaan positiivinen työllisyysvaikutus, mutta selvästi negatiivinen vaikutus julkiseen talouteen.

EK arvioi, että tehtyjen työllisyystoimien kokonaisvaikutus (ml. tehdyt työllisyyttä heikentävät uudistukset) olisi noin 25 000 työllistä sillä oletuksella, että ns. pohjoismainen työnhaun malli sekä 55 vuotta täyttäneiden työllisyysasteen noston toimeksianto tai siihen liittyvä kirjaus hallituksen vaihtoehtoisista toimista toteutuisivat vaikutuksiltaan täysimääräisinä.

Koska monet toteutetut ja päätetyt toimet ovat kalliita toteuttaa, vaikutus julkisen talouden tasapainotavoitteeseen on suhteessa vielä pienempi kuin työllisyyden paraneminen. Kokonaisuuden vaikutus julkiseen talouteen on arviolta vain noin 300 miljoonaa euroa positiivinen, mikä on vain noin 15 prosenttia hallitusohjelman mukaisesta kahdesta miljardista eurosta.

Mikäli hallitus ei onnistu toteuttamaan työllisyyttä nostavia reformeja, jotka vahvistavat julkistaloutta VM:n laskemalla tavalla, jo päätettyjä menolisäyksiä tulisi perua. Hallitusohjelmassa on kirjaus, jonka mukaan hallitus arvioi aiemmin päätettyjä menolisäyksiä, mikäli vähintään puolet tavoitelluista työllisyystoimista ei ole valmiina elokuun 2020 budjetti-riiheen mennessä

Palkkatuki ei ole tehokasta työllisyyspolitiikkaa

Työvoimapolitiikalla voidaan EK:n arvion mukaan vaikuttaa vain rajallisesti työllisyyskehitykseen. Tehokkaasti toimivalla työvälityksellä voi kuitenkin olla merkittävä vaikutus työvoiman alueellisen ja ammatillisen kohtaanto-ongelman ratkaisussa. TE-toimistojen tulee jatkossa tehdä velvoittavia työtarjouksia. Samalla digitaalisia ratkaisuja työnvälityksessä on kehitettävä. Myös määrärahat, jotka käytetään yritysten kanssa toteutettavaan työvoimakoulutukseen ovat perusteltuja.

Palkkatuen käytön lisääminen oppisopimuskoulutuksessa voisi olla perusteltua. Sen sijaan palkkatuen laajamittainen kasvattaminen ei tutkimusten (ETLA) mukaan lisää kokonaistyöllisyyden määrää. Erityisesti

tämä ongelma koskee kuntien toteuttamaa tukityöllistämistä. Valitettavasti vuoden 2021 budjetissa julkisen sektorin palkkatuettujen määrää ollaan pitämässä ennallaan, mutta yksityisen sektorin palkkatuettujen määrää ollaan vähentämässä.

Lisäksi palkkatuen rahoittaminen osaltaan STM:n hallinnonalan kehysbudjetoinnin ulkopuolisista määrärahoista ei ole perusteltua. Tarveharkintaisten tukien rahoittaminen arviomäärärahoista siirtää eduskunnalle kuuluvaa budjettivaltaa liikaa toimeenpanevalle hallinnolle.

EK:n keskeisimmät ehdotukset työllisyystoimiksi

On tärkeintä keskittyä päätöksiin, jotka lisäävät työllisyyttä yrityksissä siten, että työllistymisestä aiheutuu mahdollisimman vähän kustannuksia julkiselle sektorille. Etusijalla tässä ovat toimet, jotka parantavat työn vastaanottamisen ja tekemisen kannusteita, jolloin huomio on työn tarjonnan vahvistamisessa pitkällä aikavälillä.

Meneillään oleva koronapandemia ei ole peruste jättää jotain uudistuksia toteuttamatta tai lykätä niiden valmistelu myöhempään ajankohtaan. Muutosten voimaantulon aikataulua tulee tietenkin harkita epidemiatilanne huomioden. Työllisyyttä vahvistavilla päätöksillä on kiire, jotta vuosien 2020–2021 voimakkaan elvytyslinjan jälkeen on uskottava näkymä julkisen talouden tasapainottamiseksi.

EK on esittänyt seuraavia konkreettisia toimia työllisyyden nostamiseksi:

- Työttömyysturva tulisi tehdä entistä kannustavammaksi. Poistetaan työttömyysturvan lisäpäivät (ns. eläkeputki). Päiväraha porrastetaan työttömyyden keston mukaan: alussa nykyistä korkeampi sekä 3 ja 6 kuukauden jälkeen 10 %:n alenema. Enimmäiskesto lyhennetään 50 päivällä. Alkuomavastuu palautetaan 7 päivään sekä työssäolo- ja paluehto 12 kuukauteen.
- Perhevapaaudistus toteutettava siten, että työllisyys kasvaa. Jaetaan vapaat vanhempien kesken siten, että äidin oikeus on yhteensä 7 kuukautta ja isän 6 kuukautta. Kotihoidon tuen enimmäiskesto lyhennetään siihen saakka, kun lapsi täyttää 18 kuukautta. Hallituksen nykyisen esityksen mukaan työllisyys heikkenee.
- Asumiskustannusten omavastuuta olisi lisättävä toimeentulotuessa. Palautetaan asumiskustannusten 7 prosentin omavastuu toimeentulotuessa.
- Kotitalousvähennyksen käyttöä olisi vahvistettava nostamalla kotitalousvähennyksen enimmäismäärää. Lisäksi olisi laajennettava

vähennyksen käyttö koskemaan myös oman lapsen asunnossa tehtäviä töitä (nyt: vanhemmat ja isovanhemmat)

- Yt-lain alarajaa olisi nostettava esimerkiksi 50 työntekijään. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa on noin 10 100 yritystä, jotka työllistävät 10–19 henkilöä. Määrä on säilynyt ennallaan vuodesta 2013. Yt-lain alarajaa nostamalla varmistetaan, etteivät pienyritykset jätä rekrytoimatta byrokratian pelossa.
- Helpotetaan määräaikaisten työsopimusten tekemistä kevyemmin perustein. EK:n työnantajayrittäjyystutkimuksen (2016) perusteella tällä olisi merkittävä positiivinen vaikutus yritysten rekrytointiaikomuksiin. Poistetaan laista vaade 'perustellusta syystä' alle 1-vuoden työsopimuksissa.
- Lisätään paikallisen sopimisen mahdollisuuksia muuttamalla nykyisiä pakottavia säännöksiä työlainsäädännössä paikallisesti tai työehtosopimuksella toisin sovittaviksi.
- Tutkintoa lyhyemmät ammatilliset koulutukset: Ammatillisen koulutuksen paloista kootaan opintokokonaisuuksia, joita suorittamalla työllistyy avustaviin tehtäviin (esim. hoiva-avustaja, työpaikkaohjaaja).
- Lievennetään asiantuntijatyön verotusta Ruotsiin nähden kilpailukykyiselle tasolle.